



Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

MINISTRIA E TREGTISË DHE INDUSTRIË
MINISTARSTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU
MINISTRY OF TRADE AND INDUSTRY

Pasqyrë e **INDUSTRIË KIMIKE**



Pasqyrë e Industrisë Kimike

***Industri premtuese e dominuar
nga ndërmarrjet mikro dhe
të vogla***

Ky raport është financuar nga Ministria për Punë të Jashtme të Finlandës në kuadër të projektit “Ndihmë Tregtisë”, që zbatohet nga Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP).

**Autor:**

Visar Vokrri

Anketa është realizuar nga UBO Consulting

Sigurimi i cilësisë i ofruar nga:

Departamenti i Industrisë, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
Ekipi i projektit “Ndihmë Tregtisë” UNDP

Faqosja:

Studio “InDesign”, Prishtinë

Një mirënjohje e veçantë u takon të gjithë të anketuarve të këtij studimi.

Ky dokument nuk ka të drejtë autoriale prandaj përmbajtja e tij mund të përdoret pjesërisht ose plotësisht pa lejen paraprake të UNDP-së. Mirëpo, burimi i saj, duhet të citohet.

Pikëvështrimet e shprehura në këtë raport i përkasin autorit dhe nuk përfaqësojnë qëndrimin zyrtar të Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë, Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim dhe të Ministrisë për Punë të Jashtme të Finlandës.

Ky profil ofron një vështrim të gjendjes aktuale të industrisë kimike në Kosovë. Përveç kësaj, ky profil pasqyron zhvillimet dhe trendet e kohëve të fundit në këtë industri. Karakteristikat bazë janë marrë kryesisht nga të dhëna sekondare si statistikat zyrtare të publikuara nga Administrata Tatimore e Kosovës (ATK), Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) dhe Agjencia për Regjistrimin e Bizneseve në Kosovë (ARBK). Për më tepër, ky profil përshkruan performancën e kësaj industrie duke përdorur të dhëna nga hulumtimi i ndërmarrjeve i realizuar nga Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP) gjatë periudhës tetor – nëntor 2015. Mostra për këtë hulumtim përbëhet nga 40 firma nga gjithsej 122 sosh të regjistruara në bazën e të dhënave të ATK-së sipas kodeve 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2030, 2041, 2052, 2053, 2059, dhe 2060 të Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne (NACE).

Për qëllime të kësaj analize, aktivitetet kryesore në këtë industri, sipas të dhënave nga hulumtimi do të përkufizohen si në vijim: (i) Prodhimi i ngjyrave, llaqeve e shtresave të ngjashme, ngjyrës për printim dhe rrëshirës, (ii) Prodhimi i sapunit dhe detergjenteve, preparateve për pastrim dhe lustrim, dhe (iii) Prodhimi i ngjitësve.

Analiza tregon që industria kimike është një industri gjithnjë në rritje në Kosovë, si për nga aspekti i shitjeve ashtu edhe nga aspekti i punësimit. Gjysma e kompanive aktuale janë krijuar para pak më shumë se tri vitesh, e që janë të përqendruara kryesisht në rajonin e Prishtinës. Shumica dërmuese e kompanive kanë filluar të eksportojnë pas vitit 2010. Aktualisht, më pak se një e treta e kompanive janë të angazhuara në aktivitete eksportuese, ku në shitjet e përgjithshme eksporti paraqet një pjesë simbolike. Dallimi ndërmjet importit dhe eksportit të produkteve kimike në Kosovë është i lartë; vetëm 3% e importeve të përgjithshme janë mbuluar nga i gjithë eksporti në tre tremujorët e parë të vitit 2015.

Industria kimike është një industri relativisht e re dhe gjithnjë në rritje në Kosovë. Pothuajse gjysma e kompanive aktuale janë krijuar pothuajse gjatë tri viteve të fundit; rreth një e treta e kompanive janë të përqendruara në rajonin e Prishtinës. Shpërndarje e ngjashme gjeografike shihet edhe tek kompanitë e sapokrijuara. Sipas të dhënave nga ARBK, rreth 36% e kompanive të reja janë themeluar në rajonin e Prishtinës. Kompanitë në industrinë kimike janë aktive kryesisht në tre nën-sektorët në vijim: prodhimin e ngjyrave, llaqeve dhe shtresave të ngjashme, ngjyrës për printim dhe rrëshirave, (ii) prodhimin e sapunit dhe detergjenteve, preparateve për pastrim dhe lustrim, dhe (iii) prodhimin e ngjitësit. Shumica e tyre janë ndërmarrje mikro; ndërmarrjet e vogla dhe të mesme paraqesin 16% të kompanive në industrinë kimike.

Edhe pse industria kimike nuk është intensive sa i përket punësimit, punësimi në këtë industri është vazhdimisht në rritje, edhe pse rritja është modeste. Prodhuesit e ngjitësit kanë përjetuar rritjen më të lartë sa i përket punësimit. Sidoqoftë, të dhënat nga hulumtimi tregojnë që gratë janë në nivel të ulët të përfaqësimit në këtë industri; gratë përbëjnë vetëm 13% të mbarë fuqisë punëtore në këtë industri. Prodhimi mesatar i raportuar, si dhe shfrytëzimi i kapaciteteve, gjithashtu tregojnë që performanca e përgjithshme e industrisë kimike është duke u përmirësuar. Shumica e kompanive kanë filluar të eksportojnë pas vitit 2010; vetëm 30% e kompanive ishin të angazhuara në aktivitete eksportuese në vitin 2014. Sidoqoftë, ekziston një qëndrim pozitiv sa i përket eksportit tek kompanitë që nuk eksportojnë, pasi që një e treta e tyre janë shprehur se kanë plane që të eksportojnë në të ardhmen.

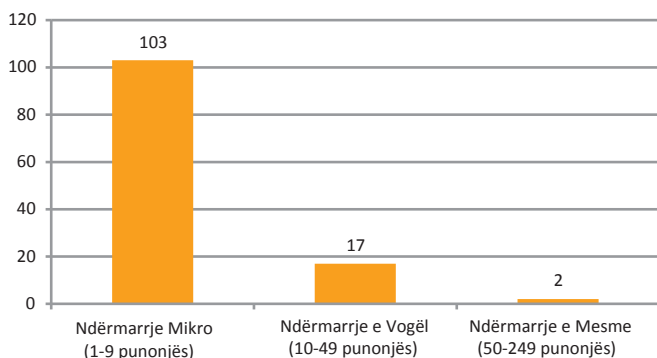
Procedurat doganore dhe standardet ndërkombëtare të cilësisë konsiderohen barrierat kryesore për eksport, ndërkaq mundësitë e kufizuara për të krijuar lidhje me blerës ndërkombëtarë dhe kostot e transportit konsiderohen si barrierat e dytë kryesore për eksport.

Barrierat kryesore në industrinë kimike duket se lidhen me nivelin e lartë të korrupsionit, si dhe me çmimin dhe furnizimin me energji elektrike. Një çështje tjetër për të cilën pakënaqësia e kompanive është mjaft e lartë është niveli i tatimeve. Shumica e kompanive mikro dhe të vogla e shohin nivelin e tatimeve si shumë të lartë.

Të dhëna bazë dhe karakteristikat e industrisë

Sipas bazës së të dhënave të Administratës Tatimore të Kosovës (ATK), në industrinë kimike operojnë 122 biznese. Rreth 84% prej tyre (103 kompani) janë ndërmarrje mikro me nga 1-9 punonjës; 17 prej tyre apo 14% janë ndërmarrje të vogla (me nga 10-49 punonjës) dhe 2 kompanitë e mbetura janë ndërmarrje të mesme.

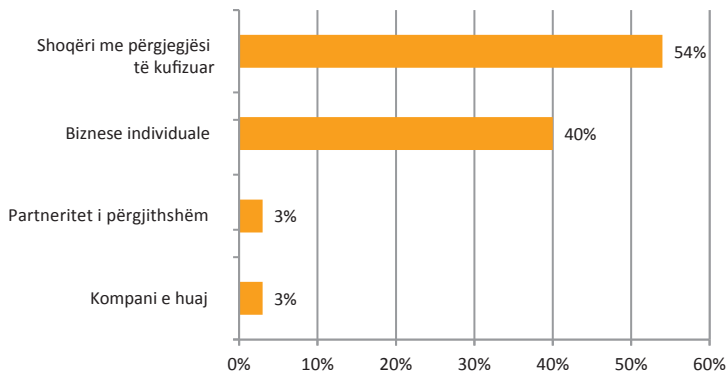
Figura 1: Madhësia e kompanive në industrinë kimike



Burimi: ATK (2015)

Pothuajse gjysma e kompanive aktuale janë krijuar kryesisht gjatë tri viteve të fundit. Gjatë periudhës 2012-2015, në industrinë kimike janë krijuar gjithsej 65 kompani të reja. Nga ky numër, 94% të kompanive janë të regjistruara si Shoqëri me Përgjegjësi të Kufizuar (SHPK) dhe Biznese Individuale.

Figura 2: Struktura e kompanive të sapokrijuara në periudhën 2012-2015

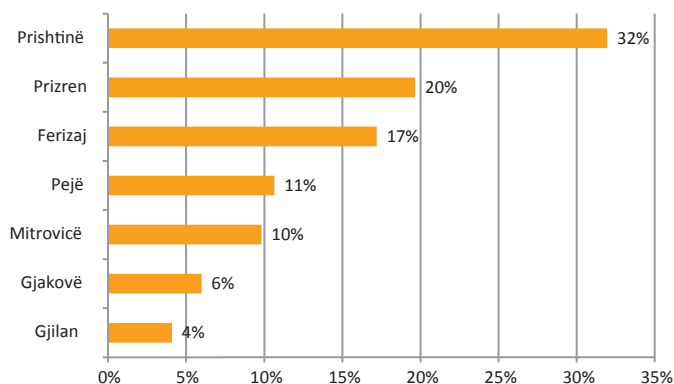


Burimi: ARBK (2015)

Bazuar në kodet e klasifikimit NACE, 33% e ndërmarrjeve të reja operojnë në “Prodhimin e sapunit dhe detergjenteve, preparateve për pastrim dhe lustrim (kodi 2041); 14% në “Prodhimin e ngjyrave, llaqeve dhe shtresave të ngjashme, ngjyrës për printim dhe rrëshirave (kodi 2030)”; 14% në “Prodhimin e ngjyruësve dhe pigmenteve” (kodi 2012) dhe 6% në “Prodhimin e plehrave artificiale dhe komponimeve të azotit (kodi 2015)”.

Shumica e ndërmarrjeve ndodhen në rajonin e Prishtinës (rreth 32% prej tyre); të pasuara nga rajoni i Prizrenit (20%), i Ferizajt (17%) e kështu me radhë.

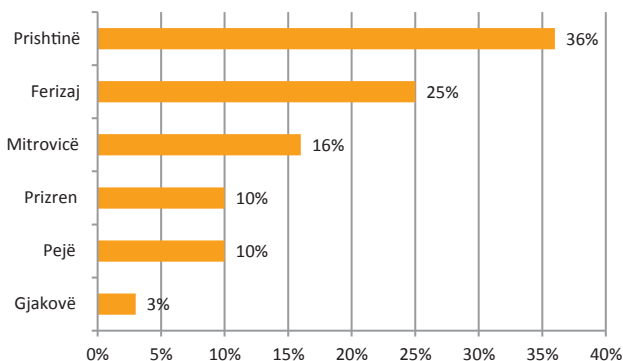
Figura 3: Vendndodhja gjeografike e kompanive në industrinë kimike



Burimi: ATK (2015)

Përhapje e ngjashme gjeografike është evidente gjithashtu tek ndërmarrjet e reja.

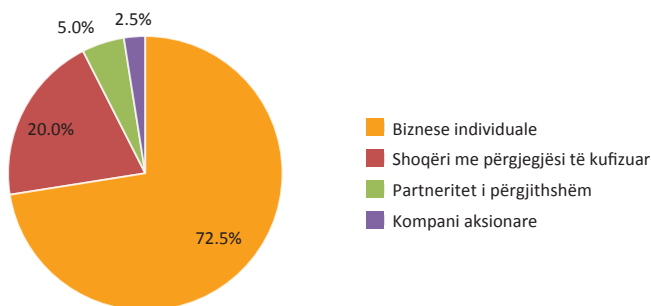
Figura 4: Vendndodhja gjeografike e kompanive të sapokrijuara



Burimi: ARBK, 2015

Nga kompanitë e intervistuar, shumica e tyre (72.5%) janë të regjistruara si biznese individuale – këto zakonisht janë biznese që janë në pronësi dhe udhëhiqen nga një individ dhe në të cilat nuk ka dallim ligjor ndërmjet pronarit dhe biznesit.

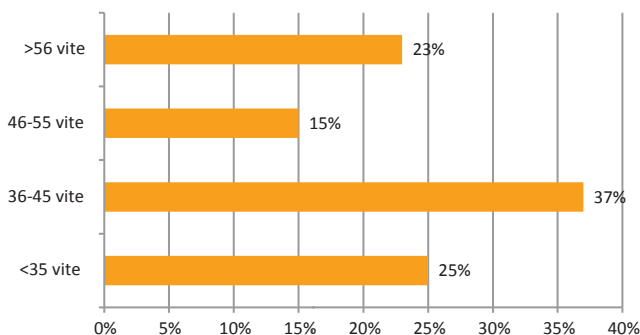
Figura 5: Struktura organizative e kompanive të intervistuar



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, 2015

Mosha mesatare e pronarëve është 45 vjeç; 99% e kompanive të intervistuar janë në pronësi të shqiptarëve. Kompanitë në pronësi të grave përbëjnë vetëm 8% të numrit të përgjithshëm të kompanive të anketuara.

Figura 6: Pronësia e kompanive sipas grupmoshave



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, 2015

Faktorët e prodhimit¹ dhe prodhimi² i kompanive/industrisë

Lëndët e para dhe produktet e ndërmjetme përbëjnë pjesën më të madhe të kostos së faktorëve të prodhimit për kompanitë mikro dhe të vogla në industrinë kimike, 74% respektivisht 68% e kostos së përgjithshme të tyre. Në anën tjetër, raporti i kostove për paga me koston e përgjithshme të faktorëve të prodhimit është 20% për të dyja grupet – kompanitë mikro dhe të vogla. Kostoja mesatare mujore e faktorëve të prodhimit në nivel industrie për lëndë të parë, produkte të ndërmjetme dhe paga është afërsisht 29,000 Euro.

Tabela 1: Kostoja mesatare e faktorëve të prodhimit varësisht nga madhësia e kompanisë në EUR

Faktorët e prodhimit	Lënda e parë dhe produktet e ndërmjetëm	Pagat	Energjia elektrike	Uji	Karburanti	Tjera
Madhësia e kompanisë						
Mikro (≤9 punonjës)	14,705	3,961	210	34	416	550
E vogël (10 - 49 punonjës)	29,974	8,861	1,284	86	3,472	185
Mesatarja e sektorit	22,496	6,286	720	59	1,868	307

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Shumica e lëndës së parë dhe produkteve të ndërmjetme që përdoren nga kompanitë kosovare në këtë industri importohen; pothuajse dy të tretat e kompanive të anketuara kanë raportuar se faktorët e sipërpërmendur janë ekskluzivisht të importuar, kryesisht nga vendet e Bashkimit Evropian (BE) si dhe nga vendet anëtare të Marrëveshjes për Tregti të Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA).

Tabela 2: Struktura e lëndës së parë dhe produkteve të ndërmjetme

Burimi	Pjesëmarrja e kompanive
Ekskluzivisht të prodhuara në vend	10 %
Prodhim i brendshëm	6.0 %
Prodhues vendorë	4.0 %
Përzierje e prodhimeve vendore dhe të importuara	25 %
Ekskluzivisht të importuara	65 %
Tregtarë vendorë	20.0 %
Tregtarë ndërkombëtarë	5.0 %
Prodhues të huaj (drejtpërdrejt)	12.5 %
Importe të përziera	27.5 %

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

1 Në anglisht: inputs

2 Në anglisht: outputs

Vlera mesatare e prodhimit të përgjithshëm në nivel të industrisë në vitin 2014 ishte rreth 583,000 Euro (484,000 Euro në vitin 2013). Prodhimi vjetor i raportuar i të gjitha kompanive që aktualisht prodhojnë lloje të ndryshme të ngjitësve dhe materialeve lidhëse (që kryesisht përdoren në sektorin e ndërtimitarisë), ishte më shumë se 25,000 Euro në vitin 2014. Në anën tjetër, 57% e prodhuesve të sapunit dhe të detergjentit, respektivisht 58% e prodhuesve të ngjyrave, llaqeve, dhe ngjyrës për printim, kanë raportuar prodhim vjetor mbi 50,000 Euro për vitin 2014.

Figura 7: Vlera vjetore e prodhimeve sipas aktivitetit të kompanisë në EUR (2013)

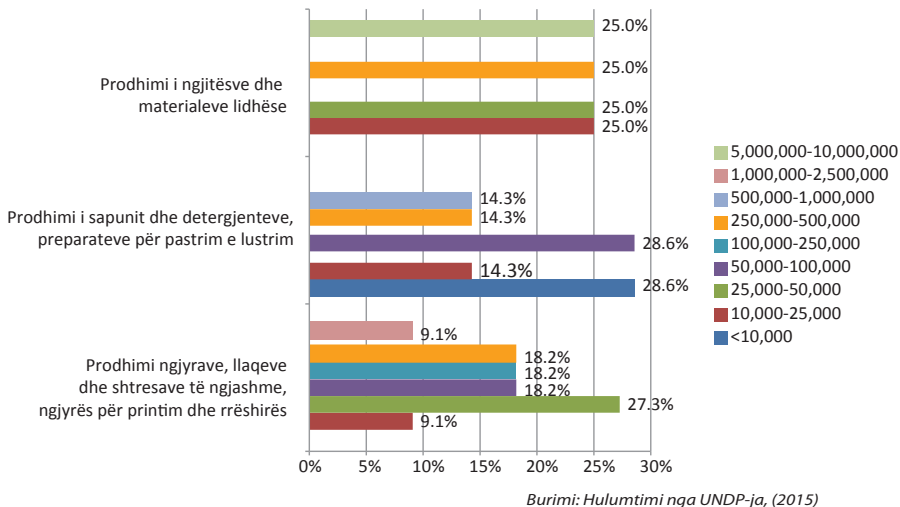
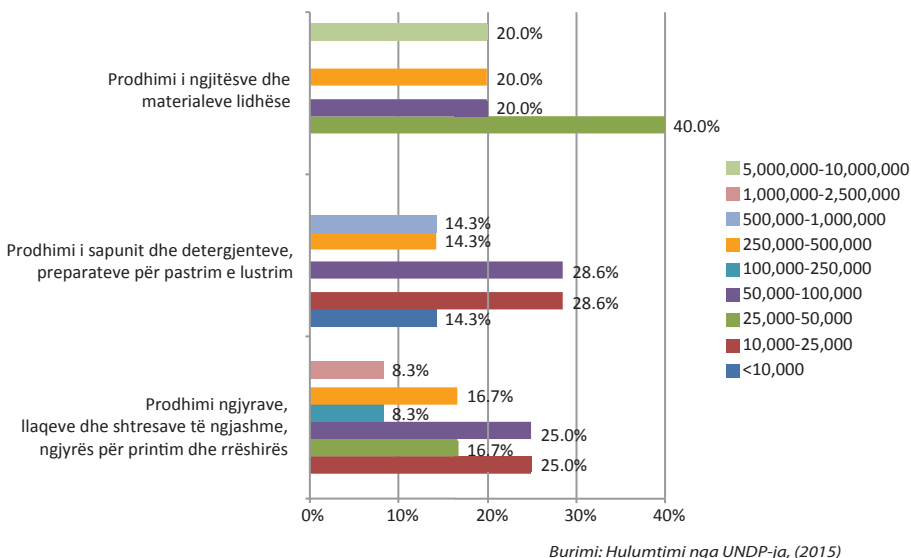


Figura 8: Vlera vjetore e prodhimeve sipas aktivitetit të kompanisë në EUR (2014)



Performanca e kompanive dhe shfrytëzimi i kapaciteteve

Niveli i shfrytëzimit të kapaciteteve në nivel industrie është përmirësuar lehtë në vitin 2014 krahasuar me vitin paraprak. Niveli mesatar i shfrytëzimit të kapaciteteve në industrinë kimike ishte 61% në vitin 2013 dhe 65% në vitin 2014. Në vitin 2014, vetëm 10% e kompanive kanë shfrytëzuar plotësisht kapacitetet e tyre, ndërsa më shumë se 70% i kanë shfrytëzuar kapacitetet e tyre ndërmjet 60% e 100%.

Tabela 3: Shfrytëzimi i kapacitetit (2013 dhe 2014)

Shfrytëzimi i kapacitetit	Pjesëmarrja e kompanive	
	2013	2014
Më pak se 20%	12.50%	2.50%
20% - 39%	5.00%	15.00%
40% - 59%	10.00%	10.00%
60% - 79%	40.00%	35.00%
80% - 100%	32.50%	37.50%
Total	100%	100%

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Kur bëhet fjalë për shfrytëzimin e kapaciteteve, nuk ka dallime të mëdha nëpër nën-sektorë. Ngjashëm, dallimi në shfrytëzimin e kapaciteteve ndërmjet kompanive të madhësive të ndryshme është mjaft i vogël. Niveli i shfrytëzimit të kapaciteteve është pak më i lartë te kompanitë e vogla, krahasuar me ato mikro, 67% respektivisht 64% në vitin 2014 (Tabela 4 Paneli A dhe B).

Tabela 4: Dallimet në shfrytëzimin e kapacitetit

A: Shfrytëzimi mesatar i kapacitetit sipas sektorit

Shfrytëzimi i kapacitetit	Pjesëmarrja (%)	
	2013	2014
Prodhimi i ngjyrave, llaqeve e shtresave të ngjashme, ngjyrës për printim dhe rrëshirës	50%	56%
Prodhimi i sapunit dhe detergjenteve, preparateve për pastrim dhe lustrim	65%	69%
Prodhimi i ngjytësve dhe materialeve lidhëse	79%	81%
Mesatarja	61%	65%

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

B: Shfrytëzimi mesatar i kapacitetit sipas madhësisë së kompanisë

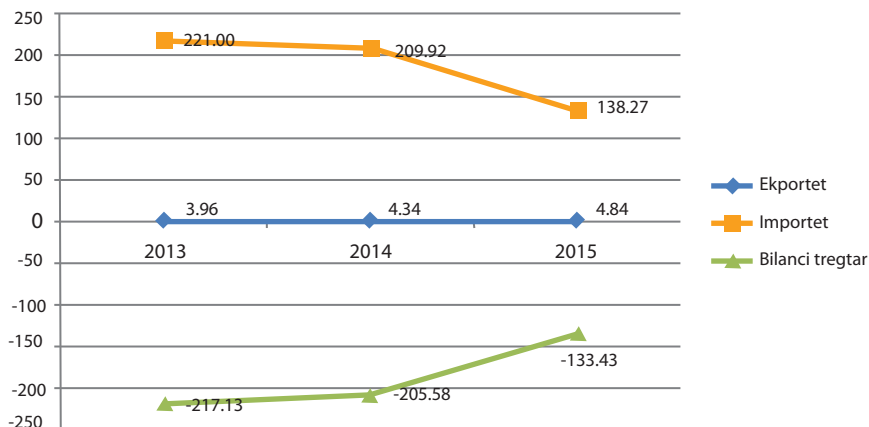
Shfrytëzimi i kapacitetit	Pjesëmarrja(%)	
	2013	2014
Mikro (≤9 punonjës)	56%	64%
E vogël (10-49 punonjës)	66%	67%
Mesatarja	61%	65%

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Tregtia ndërkombëtare

Eksportet e përgjithshme të prodhuesve në industrinë kimike në Kosovë janë rritur në mes viteve 2013 dhe 2015 – edhe pse në një vlerë shumë të ulët – duke arritur 4.84 milion Euro në 9 muajt e parë të vitit 2015. Sidoqoftë, deficitin tregtar kryesisht ka rënë për shkak të importeve në rënie.

Figura 9: Bilanci tregtar në industrinë kimike janar 2013 – shtator 2015 (në milion EUR)



Burimi: Doganat e Kosovës, 2015

Në harmoni me të dhënat zyrtare të doganave, të dhënat nga hulumtimi tregojnë rritje të konsiderueshme të kompanive eksportuese në industrinë kimike në vitin 2014 krahasuar me një vit më parë. Intensiteti i eksportit, i matur si pjesëmarrje mesatare e shitjeve në eksport në qarkullimin e përgjithshëm, është rritur në 20% në vitin 2014, krahasuar me 19% në vitin 2013.

Kutiza 1: Dokumentet që kërkohen për tregtim ndërkufitar

Dokumentet që kërkohen për eksport:

- Dokumenti Unik Administrativ (d.m.th. deklarata doganore)
- Fatura komerciale

Dokumentet që kërkohen për import:

- Dokumenti Unik Administrativ (d.m.th. deklarata doganore)
- Fatura komerciale
- Certifikata e prejardhjes (për shtetet me të cilat Kosova ka tregti të lirë apo marrëveshje të tjera që mbulojnë përjashtimet bazuar në rregullat e prejardhjes).

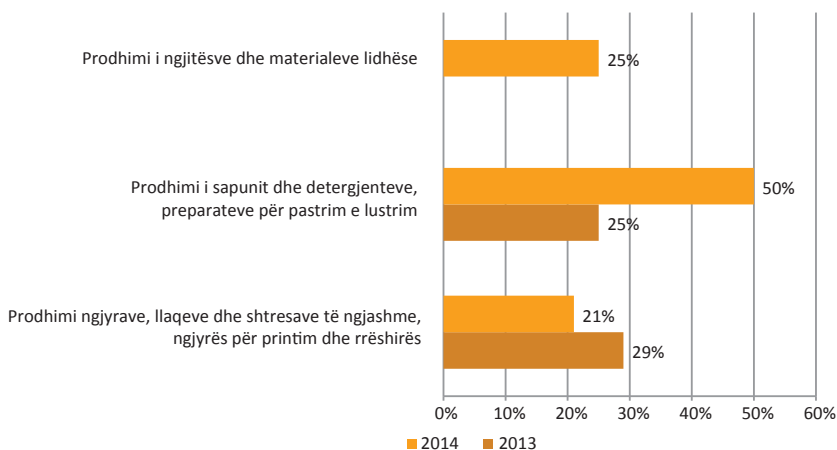
Tabela 5: Përqindja e kompanive eksportuese dhe pjesëmarrja mesatare e shitjeve për eksport në qarkullimin e përgjithshëm

	2013	2014
Përqindja e kompanive eksportuese në sektor	18%	30%
Pjesëmarrja mesatare e shitjeve për eksport në qarkullimin e përgjithshëm	19%	20%

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Përqindja më e lartë e eksportuesve është raportuar nga prodhuesit e sapunit dhe detergjenteve, preparateve për pastrim dhe lustrim, me rreth 50% të kompanive eksportuese në vitin 2014.

Figura 10: Përqindja e kompanive eksportuese sipas aktivitetit

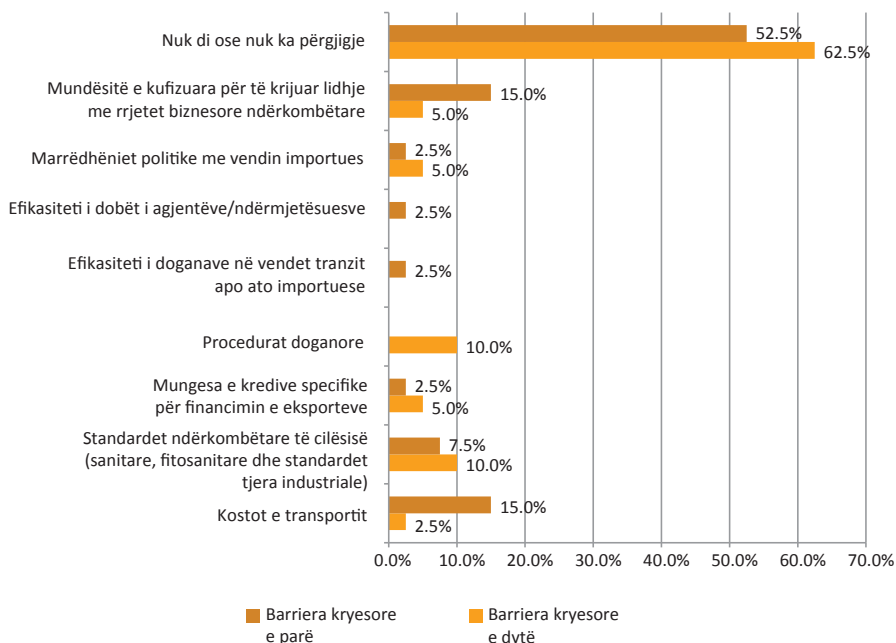


Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Produktet kryesore të eksportuara ishin detergjentet, ngjitësit e ndryshëm. Destinacionet kryesore për produktet e industrisë kimike janë Shqipëria, Gjermania dhe Turqia. Destinacionet me perspektivë të mirë për eksport përfshijnë vendet Evropiane dhe Ballkanike, siç janë Belgjika, Zvicra, Mali i Zi, Bosnja dhe Hercegovina dhe Maqedonia.

Nga kompanitë e hulumtuara ishte kërkuar që të radhisin barrierën e parë dhe të dytë në eksporte. Gjetjet tregojnë që procedurat doganore dhe standardet ndërkombëtare të cilësisë kryesisht konsiderohen si barriera kryesore e parë për eksportim, ndërkajsh mundësitë e kufizuara për të krijuar lidhje me blerës ndërkombëtarë dhe kostot e transportit konsiderohen si barriera kryesore e dytë për eksportim. Rreth 63% e kompanive të anketuara nuk kanë mundur të identifikojnë barrierën kryesore të parë, respektivisht 52.5% kur janë pyetur për barrierën kryesore të dytë për eksportim.

Figura 11: Barrierat kryesore të para dhe të dyta për eksport



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Kutiza 2: Rregulloret tregtare dhe marrëveshjet për tregti të lirë

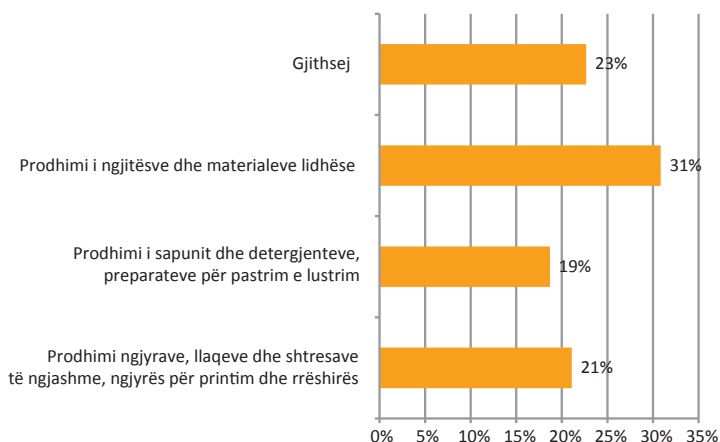
Kosova ka normë të përgjithshme të sheshtë prej 10% për importe dhe 0% për eksporte. Për importin e teknologjisë apo të produkteve të ndërmjetme që më pas ri-eksportohen (pas përpunimit) nuk aplikohen taksa doganore. Që nga viti 2014, është aprovuar Ligji Nr. 04/L-163 për Mallrat e liruara nga tatimi doganor dhe mallrat me tarifë zero të tatimit doganor, sipas të cilit disa faktorë të prodhimit për industri kimike (siç janë pigmentet dhe materiet tjera për ngjyrosje, përzierjet e substancave aromatike, etj.) trajtohen si produkte me tarifë zero të tatimit doganor.

Kosova është anëtare e CEFTA-s dhe gëzon qasje pa taksa doganore në Bashkimin Evropian sipas Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit si dhe në SHBA sipas Sistemit të Përgjithësuar të Preferencave (GSP). Kosova gjithashtu ka nënshkruar marrëveshjen për tregti të lirë me Turqinë, por kjo nuk ka hyrë në fuqi ende. Përveç kësaj, Kosova përfiton nga preferencat tregtare me Japoninë dhe Norvegjinë të cilat përfshijnë vetëm disa kufizime.

Burimet njerëzore

Bazuar në statistikat zyrtare të publikuara nga ATK-ja dhe ASK-ja, në vitin 2014 industria kimike përbënte vetëm 0.2% të të gjithë punonjësve të regjistruar në Kosovë³. Sidoqoftë, të dhënat nga hulumtimi tregojnë që numri i punonjësve në këtë sektor është duke u rritur vazhdimisht. Aktualisht, numri i përgjithshëm i punonjësve në kompanitë e anketuara është 23% më i lartë sesa në vitin 2014.

Figura 12: Rritja e kompanive bazuar në numrin e punonjësve (2014 – 2015)

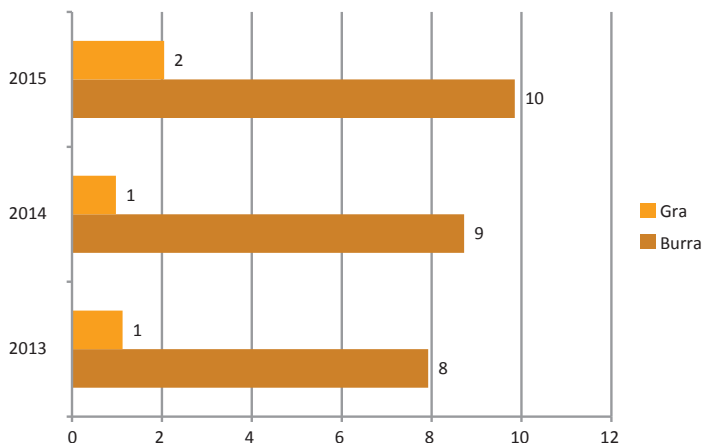


Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Nga kompanitë e anketuara duket se industria kimike është industri e dominuar nga burrat; ekziston një dallim i madh në shkallën e punësimit ndërmjet burrave dhe grave në industrinë kimike. Mesatarisht, gratë përbënin vetëm 13% të numrit total të punonjësve gjatë periudhës 2013-2015.

3 KAS (2015) <https://ask.rks-gov.net/ENG/labour-market/publications>

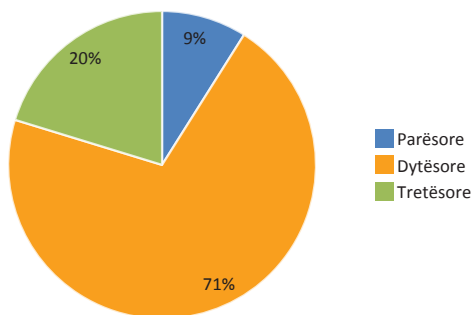
Figura 13: Struktura gjinore dhe numri mesatar i punonjësve (2013–2014)



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Arsimi i mesëm është niveli më i lartë i arsimit i arritur për më shumë se 70% të fuqisë punëtore në kompani, të angazhuar në prodhimin e produkteve kimike në Kosovë; një e pesta e punonjësve kanë përfunduar arsimin terciar.

Figura 14: Struktura e punonjësve sipas nivelit arsimor

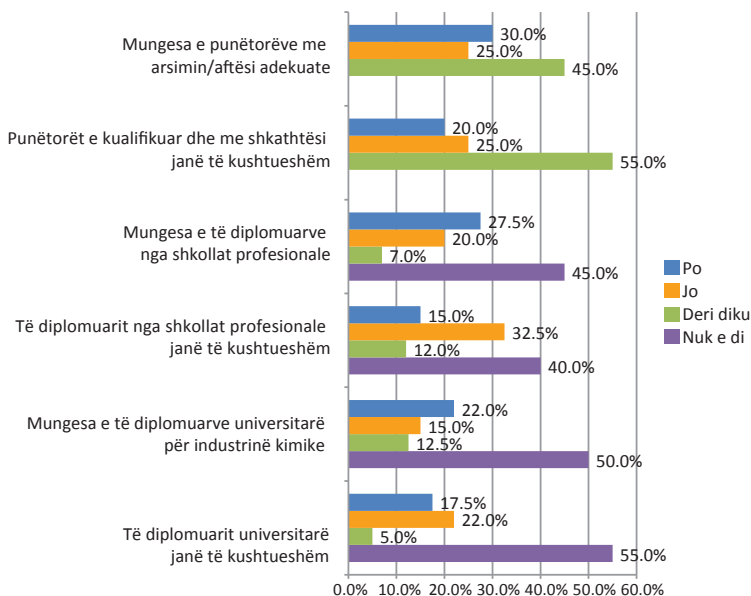


Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

DISPONUESHMËRIA E FUQISË SË KUALIFIKUAR PUNËTORE

Mungesa e punonjësve me arsimim apo aftësi adekuate është një prej sfidave kryesore me të cilën ballafaqohen aktualisht kompanitë në industrinë kimike. Punonjësit e kualifikuar dhe të diplomuarit nga universiteti shihen si të kushtueshëm nga 20% respektivisht 17.5% e të gjitha kompanive të anketuara.

Figura 15: Perceptimi lidhur me koston dhe disponueshmërinë e punonjësve të kualifikuar dhe të arsimuar mirë



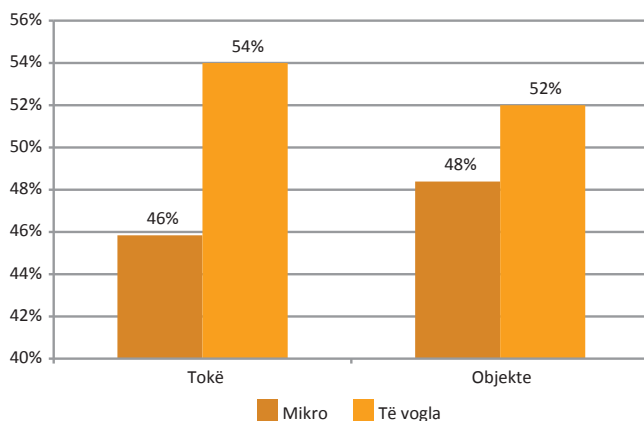
Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Kutiza 3: Rregulloret e tregut të punës

Kosova ka treg shumë fleksibil të punës me taksa të ulëta si dhe fleksibilitet sa i përket punësimit apo largimit të punëtorëve. Sistemi i shkallës së tatimit në të hyra personale është sistem tatimor progresiv me normë tatimi 0-10%. Përveç kësaj, vetëm kontributi pensional prej 5% të pagës totale paguhet nga punëdhënësi (derisa pjesa tjetër prej 5% të pagës paguhet nga punonjësit). Që nga viti 2011, Kosova ka pasur pagë minimale prej 179 Euro, apo 130 Euro për individët nën moshën 35 vjeçare. Marrëdhëniet e punësimit rregullohen me Ligjin e Punës (Nr. 03/L-212) i cili merr në konsideratë Konventat e ONP-së (ILO), Legjislacionin e BE-së dhe parimet themelore të tregut të lirë të punës dhe ekonomisë së tregut. Që nga viti 2013, siguria dhe shëndeti në punë rregullohen me Ligjin për Sigurinë dhe Shëndetin në Punë (Nr. 04/L-161).

Shumica dërmuese e kompanive i kanë në pronësi shumicën e aseteve, me një përqindje të vogël të tyre që i huazojnë disa asete. Toka e shfrytëzuar është në pronësi të 60% të kompanive të anketuara, objektet nga 78% e tyre, ndërsa teknologjia që matet në bazë të makinerisë dhe pajisjeve është në tërësi në pronësi të tyre. Madhësia e kompanisë është në proporcion të drejtë me pronësinë e aseteve.

Figura 16: Përqindja e aseteve në pronësi sipas madhësisë së kompanisë



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Vlera e të gjitha aseteve për kompani është raportuar të jetë në mes të minimumit prej 267,862 Euro dhe maksimumit prej 440,000 Euro. Në vitin 2013, vlera mesatare e të gjitha aseteve vlerësohej të ishte rreth 337,000 Euro, për t'u rritur në 389,080 Euro në vitin 2014. Kjo tregon një trend në rritje të këtij sektori. Mesatarisht, pjesëmarrja e teknologjisë dhe tokës në asetet e përgjithshme ka rënë nga viti 2013 në vitin 2014, ndërsa pjesëmarrja e objekteve në asetet e përgjithshme është rritur nga 30% në 40%.

Tabela 6: Pjesëmarrja e llojit të aseteve sipas madhësisë së kompanisë

Madhësia e kompanisë	Mikro + E vogël		Mikro		E vogël	
Viti	2014	2013	2014	2013	2014	2013
Toka	35%	44%	29%	41%	34%	62%
Ndërtesat	40%	30%	17%	43%	41%	4%
Teknologjia	24%	26%	53%	16%	24%	34%

Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Kutiza 4: Prona industriale dhe patentimi në Kosovë

Markat tregtare rregullohen me Ligjin për Markat Tregtare (Nr. 02/L-54)). Markat tregtare regjistrohen tek Agjencia për Pronësi Industriale e Kosovës. Zotëruesi i markës tregtare, pas regjistrimit, do të ketë të drejtën ekskluzive në lidhje me mallrat apo/dhe shërbimet që mbulohen me atë regjistrim. Në veçanti këto të drejta kanë të bëjnë me: përdorimin e markës tregtare, autorizimin e një personi tjetër që të përdorë markën tregtare apo të marrë kompenzim ligjor për shkelje të markës tregtare. Marka tregtare regjistrohet për një periudhë prej 10 vitesh dhe mund të vazhdohet për kohë të pakufizuar.

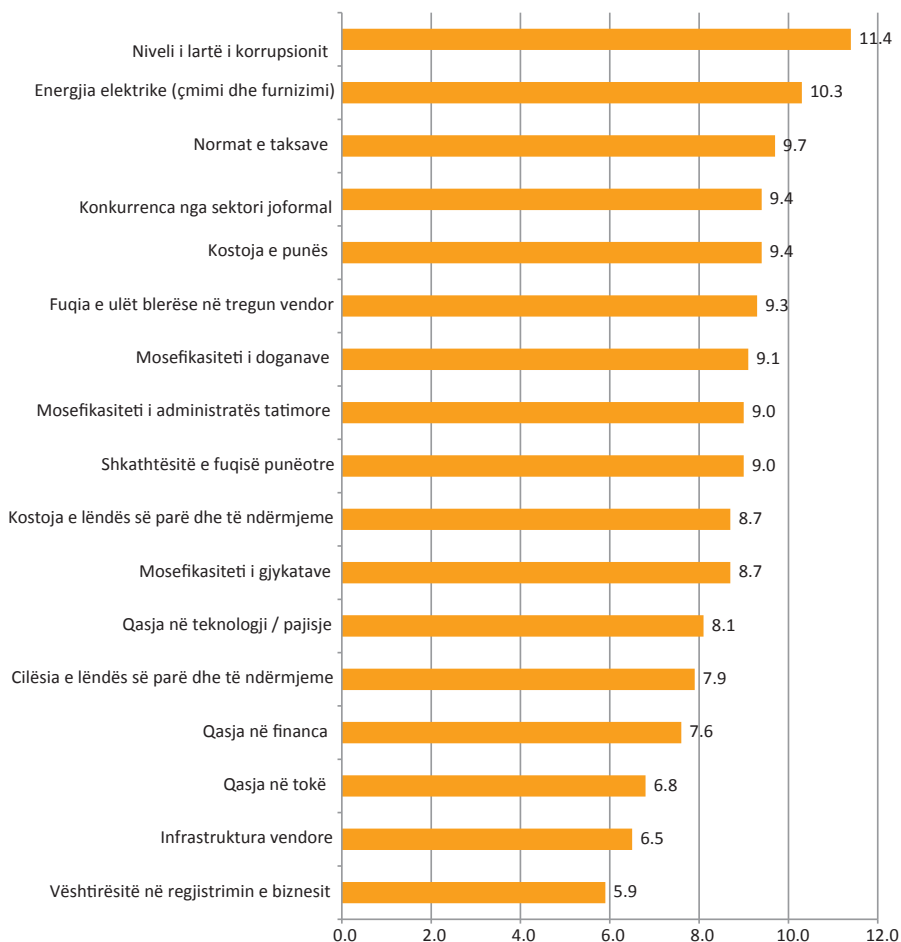
Dizajni Industrial rregullohet me Ligjin për Dizajnin Industrial (Nr. 04/L-038). Ai mbrohet me ligj deri në momentin kur është një inovacion dhe ka karakter specifik. Mbrojtja e dizajnit industrial zgjatë pesë vite dhe mund të zgjatet deri në maksimum 25 vjet.

Patentimi rregullohet me Ligjin për Patentim (Nr.2004/49). Një zbulim do të jetë i patentueshëm nëse është i ri, përfshinë një hap inventiv dhe është i aplikueshëm industrialisht. E drejta e patentimit jepet për kohëzgjatjen prej 20 vite.

Standardizimi rregullohet me Ligjin për Standardizimin (Nr. 03/L-144). Certifikimi i produkteve, përpunimit, shërbimeve, cilësisë dhe sistemeve të personelit rregullohen me ligjin për Standardizim, dhe institucioni përgjegjës për lëshimin, aplikimin dhe përcaktimin e standardeve është Agjencia Kosovare e Standardizimit (AKS).

Kompanitë në industrinë kimike kanë raportuar që niveli i lartë i korrupsionit, energjia elektrike (si në aspektin e çmimit të lartë ashtu edhe nga aspekti i mungesës së furnizimit) dhe normat tatimore, janë tri barrierat kryesore për zhvillimin dhe rritjen e tyre. Në anën tjetër, kompanitë duket se përgjithësisht janë të kënaqura me procedurat e kërkuara për të regjistruar bizneset e tyre, me infrastrukturën lokale – si dhe – me qasjen në toka.

Figura 17: Barrierat biznesore (pikët mesatare në shkallën nga 0-17 – 0 minimalja, 17 maksimalja)



Burimi: Hulumtimi nga UNDP-ja, (2015)

Kutiza 5: Institucionet relevante

- ✓ Agjencia e Regjistrimit të Bizneseve të Kosovës (regjistrim biznesi), <http://www.arbk.org/>
- ✓ Agjencia për Investime dhe Përkrahjen e Ndërmarrjeve në Kosovë (informim për investitorë të huaj për fillimin e biznesit, mundësitë për investime, partnerët potencial biznesorë, etj.), <http://www.invest-ks.org/>
- ✓ Administrata Tatimore e Kosovës (pagesa e taksave), <http://www.atk-ks.org/>
- ✓ Shitoret “të gjitha në një vend” në komuna (burime informatash dhe shërbime këshilluese)
- ✓ Doganat e Kosovës (informata për taksat doganore dhe procedurat), <https://dogana.rks-gov.net>
- ✓ Shoqata e Bizneseve (rrjetet biznesore, panaiet, misionet tregtare, avokimi, etj.): Oda Ekonomike; Oda Ekonomike Amerikane; Aleanca Kosovare e Biznesit.

Kutiza 6: Lista e lejeve dhe certifikatave relevante

- ✓ Certifikata Biznesore
- ✓ Regjistrimi në Administratën Tatimore të Kosovës
- ✓ Regjistrimi i punonjësve për skemën pensionale në Administratën Tatimore
- ✓ Leja mjedisore
- ✓ Leje për mbrojtjen nga zjarri
- ✓ Leje për ujin
- ✓ Leje ndërtimi
- ✓ Kyçje në rrjetin elektrik

E vendosur në Mitrovicë, **Eco Color**, është një prej kompanive më të suksesshme dhe më moderne në industrinë kimike në Kosovë. Kjo kompani është themeluar në vitin 2008 dhe aktualisht ofron një gamë të gjerë të ngjyrave dhe llaqeve e fasadave, kryesisht për sektorin e ndërtimtarisë. Ka filluar si një nismë e tre ndërmarrësve entuziast me përvojë të gjatë në këtë industri.

Pas disa viteve të suksesshme, Eco Color ka tërhequr prodhuesit e mirënjohur Evropian që ishin të interesuar të futeshin në tregun e Kosovës. Në vitin 2014, një prej kompanive më të mëdha në industrinë kimike në Itali, **Gruppo Ivas**, u bë aksionari i katër i Eco Color. Gruppo Ivas është kompani e specializuar me më shumë se gjashtëdhjetë vite përvojë në prodhimin e ngjyrave, llaqeve, shtresave tjera, dhe fasadave të ndryshme që përmbushin kërkesat më komplekse të dizajnit dhe ndërtimit të klientëve në tregun Evropian.

Me partnerin e ri tanimë pjesë të ekipit, kompania kohëve të fundit ka investuar në objektin e ri me pajisje dhe teknologji të dorës së fundit. Kompania aktualisht punëson 14 punonjës me orar të plotë dhe pesë punonjës sezonal. Sidoqoftë, linja e re e prodhimit që pritet të vihet në funksion gjatë gjysmës së parë të vitit 2016, do të dyfishojë numrin e punonjësve.

Eco Color prodhon produktet e saj duke përdorur teknologjinë dhe ekspertizën e partnerit italian, gjë që e bën këtë kompani prodhuesin e parë në Kosovë që përmbushë standardet ndërkombëtare për produkte eficiente në energji. Produktet e tilla janë kryesisht të pranishme në tregun vendor; vetëm 5% e prodhimit të përgjithshëm të kompanisë eksportohet në tregun rajonal, kryesisht në Shqipëri. Në anën tjetër, lënda e parë dhe faktorët e ndërmjetëm të prodhimit importohen ekskluzivisht nga tregu i BE-së, konkretisht nga Italia dhe Gjermania.

Shitësit vendorë me shumicë përbëjnë 90% të konsumatorëve të kompanisë; pjesa tjetër prej 10% janë kryesisht kompani ndërtimore në Kosovë. Për shkak të investimeve të vazhdueshme në objektet e sapondërtuara, kompania aktualisht është duke shfrytëzuar vetëm 50% të kapaciteteve të saj të instaluar prej 30 ton/ditë. Sidoqoftë, menaxhmenti është i vendosur që të shfrytëzojë plotësisht kapacitetet e kompanisë dhe të zgjerojë edhe më tej gamën e produkteve gjatë vitit në vijim.

Kompania i konsideron politikat fiskale të Kosovës si një prej pengesave kryesore në operimet e tyre biznesore. Sipas menaxhmentit të kompanisë, taksat doganore mbesin të aplikueshme për pothuajse të gjithë lëndën e parë që përdoret për prodhimin e ngjyrave dhe llaqeve.



MINISTRIA E TREGTISË DHE INDUSTRIË

www.mti-ks.org